

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

Реєстраційний № 10

Дата 25.10.24

КУРСОВА РОБОТА

з Багатосторонньої дипломатії на тему:

**«ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ В РАМКАХ
НАТО»**

Студента 4 курсу, 1 групи

Денної форми навчання

Васько Даніеля Сергійовича

Керівник: викладач,

Панова Альона Олегівна

Національна шкала відмінно
Кількість балів: 100 Оцінка ECST A

Члени комісії:

Панов АВ.
(підпис) (прізвище та ініціали)
Караква Л.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)
Савка В.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ В РАМКАХ НАТО	4
1.1 Поняття багатосторонньої дипломатії	4
1.2 Особливості багатосторонньої дипломатії в контексті міжнародних організацій.....	6
1.3 Міжнародне право та багатостороння дипломатія в НАТО	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ В НАТО	12
2.1 Механізми прийняття рішень та принцип консенсусу.....	12
2.2 Роль консенсусу в процесі прийняття рішень.....	17
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ НАТО	22
3.1 Проблеми багатосторонньої дипломатії в НАТО та шляхи їх подолання....	22
3.2 Перспективи розвитку багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО.....	24
3.3 Багатостороння дипломатія НАТО та відповідь на російське вторгнення в Україну	26
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Багатостороння дипломатія, як важлива складова міжнародних відносин, набуває особливого значення в умовах глобалізації та взаємозалежності держав. У цьому контексті Організація Північноатлантичного договору (НАТО) виступає одним із провідних акторів, що забезпечує колективну безпеку та стабільність в регіоні. З моменту свого заснування НАТО пройшло через численні зміни та виклики, які зумовили потребу в адаптації підходів до багатосторонньої дипломатії. **Актуальність дослідження** зумовлена не лише потребою забезпечення безпеки держав-учасниць, а й необхідністю формування спільних стратегій реагування на нові виклики. Вивчення цього питання також сприятиме кращому розумінню динаміки політичних відносин між державами в умовах глобального світу, що робить цю тему важливою для наукового аналізу та практичного використання в зовнішній політиці.

Дослідження впливу особливостей багатосторонньої дипломатії, є досить популярними як серед вітчизняних, так і зарубіжних авторів, проте серед них доцільно **виділити наступних вчених**, праці яких були використані в дослідженні, серед вітчизняних це О.О. Григор, О.В. Банчук-Петросова, а серед іноземних — S. Patton, J.P. Muldoon Jr., J. F. Aviel, G.R. Berridge, W. Ruf, S. Hill, M. Schmitt, L.G. Michel, K. Mahbuban, T.D. Grant.

Метою даної роботи є аналіз особливостей багатосторонньої дипломатії в НАТО, зосереджуючись на механізмах прийняття рішень, принципах консенсусу та викликах, що постають перед Альянсом в умовах викликів.

Для досягнення визначеної мети поставлені наступні **завдання**:

- дослідити поняття багатосторонньої дипломатії та її основні концепції;
- проаналізувати теоретичні відомості щодо ролі міжнародного права в діяльності НАТО;
- проаналізувати механізми прийняття рішень у НАТО на основі консенсусу;

– проаналізувати факти, з метою практичного визначення специфіки дипломатичних взаємодій між державами-членами Альянсу;

– визначити ключові виклики багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО та запропонувати шляхи їх подолання;

– охарактеризувати роль багатосторонньої дипломатії НАТО на тлі російського вторгнення в Україну.

Об’єктом дослідження є багатостороння дипломатія як явище в рамках міжнародних організацій, зокрема НАТО.

Предметом дослідження є особливості функціонування багатосторонньої дипломатії в НАТО, її механізми та вплив на безпеку.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані відповідні загальнонаукові емпіричні методи, серед яких систематизація та узагальнення, під час теоретичного обґрунтування концепції багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО, також порівняльний та табличний методи, методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, наукового абстрагування при практичному обґрунтуванні особливостей багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО.

Інформаційну основу дослідження склали статистичні та аналітичні документи міжнародних організацій, офіційні статті юридичних осіб, праці вітчизняних і зарубіжних авторів, у тому числі періодичні видання тощо.

Структурно дослідження представлено вступом, трьома розділами, висновками та списком використаних джерел. У першому розділі досліджено поняття багатосторонньої дипломатії, її історичний розвиток та особливості взаємодії в рамках НАТО. У другому розділі проаналізовано механізми прийняття рішень, роль багатосторонньої дипломатії та принципу консенсусу у процесі прийняття рішень та формування політики НАТО. У третьому розділі визначено проблеми та перспективи багатосторонньої дипломатії НАТО, зокрема її роль на тлі російського вторгнення в Україну.

Загальний обсяг – 35 сторінок, 1 рисунок, 3 таблиці та 35 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ В РАМКАХ НАТО

1.1 Поняття багатосторонньої дипломатії

Перед безпосереднім початком дослідження доцільно розглянути поняття багатосторонньої дипломатії, її головні концепції, сутність, основні ознаки та особливості. Багатостороння дипломатія є важливим елементом сучасних міжнародних відносин, яка забезпечує платформу для взаємодії держав, міжнародних організацій та інших акторів з метою вирішення глобальних проблем, розробки норм і спільних правил поведінки.

Хоча багатостороння дипломатія існувала ще з давніх часів, її сучасний формат бере початок від Вестфальської системи, що була встановлена у 1648 році після закінчення Тридцятирічної війни. Ця система заклала основи суверенітету держав, що стало важливим аспектом міжнародного права. Наступними етапами розвитку багатосторонньої дипломатії стали створення перших міжнародних організацій, таких як Міжнародний телеграфний союз (1865 р.) та Ліга Націй (1920 р.). Проте справжній розквіт багатосторонніх структур відбувся, зокрема, через створення міжнародних організацій після Другої світової війни, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН) або Всесвітня організація торгівлі (СОТ). ООН стала центральним органом для підтримання миру та розвитку міжнародної співпраці, започаткувавши нову еру інституціоналізації багатосторонньої дипломатії. Класичні дипломатичні дослідження, що зосереджувалися на двосторонній дипломатії відійшли на другий план. Зростання міжнародних організацій у 20-му столітті підвищило інтерес саме до багатосторонньої дипломатії. Дедалі більше уваги приділяється ролі недержавних акторів і новим формам дипломатії, на які впливають глобалізація та оцифрування інформації [1; 2].

Зазвичай багатосторонню дипломатію визначають як процес, у якому беруть участь три або більше держави, які намагаються досягти спільних цілей

і рішень. Вона відрізняється від двосторонньої дипломатії, оскільки охоплює більший спектр учасників і питань [3]. Однак це «кількісне» визначення недостатнє для того, щоб охопити суть мультилатералізму. Насправді, це не просто практика чи питання кількості залучених акторів. Мультилатералізм передбачає дотримання спільного політичного проекту, оснований на повазі до спільної системи норм і цінностей. Зокрема, він базується на основоположних принципах, таких як консультації, включення та солідарність. Його функціонування визначається колективно розробленими правилами, які забезпечують стійку та ефективну співпрацю, гарантуючи всім акторам однакові права та обов'язки, застосовуючись постійно, а не в залежності від окремих випадків [4].

Загалом, основними концепціями багатосторонньої дипломатії є:

- Консенсус: Основна мета багатосторонніх переговорів полягає в досягненні консенсусу серед усіх учасників. Це вимагає значних зусиль, оскільки кожна сторона має свої інтереси та пріоритети. Класичним прикладом досягнення консенсусу в рамках багатосторонньої дипломатії є Паризька угода щодо кліматичних змін (2015 р.), яка об'єднала майже 200 країн для боротьби з глобальним потеплінням.
- Мультилатералізм: Це принцип, що підкреслює важливість колективної дії в міжнародних відносинах. Він є протиположним двостороннім домовленостям, які можуть призвести до дискримінаційних практик.
- Інституційний підхід: Багатостороння дипломатія часто реалізується через міжнародні організації, які надають платформу для обговорення та вирішення проблем. Це включає такі організації, як ООН, Світова організація торгівлі (СОТ) і Північноатлантичний альянс (НАТО).

Багатостороння дипломатія є важливим елементом сучасних міжнародних відносин, що забезпечує можливість вирішення глобальних проблем через колективні дії. У 21 столітті багатостороння дипломатія

стикається з унікальними викликами і вимагає реформування міжнародних організацій та глобального управління. Успішне функціонування багатосторонньої дипломатії вимагає інноваційних підходів, зокрема реформування та запровадження нових механізмів взаємодії.

1.2 Особливості багатосторонньої дипломатії в контексті міжнародних організацій

Зростання кількості міжнародних організацій та багатосторонніх форумів значно вплинуло на характер дипломатичних взаємодій у 20-му столітті. У післявоєнний період відбулося формування глобальних форумів, які відіграють ключову роль у вирішенні міжнародних криз. Наприклад, Рада Безпеки ООН регулярно скликає надзвичайні сесії для вирішення питань, пов'язаних із загрозами миру і безпеці, як це було під час конфліктів у Сирії чи Афганістані. З іншого боку, такі економічні організації, як G8 та G20, зосереджуються на питаннях глобальної економіки, що демонструє різноманітність тематик, охоплених багатосторонніми форумами [2].

Теоретичні підходи до вивчення багатосторонньої дипломатії, такі як неореалізм, неолібералізм та конструктивізм, пропонують різні пояснення її динаміки та ефективності. Неореалісти, наприклад, акцентують увагу на ролі держав як раціональних акторів, які прагнуть максимізувати свою владу та безпеку в умовах анархії міжнародної системи. Неоліберали, в свою чергу, підкреслюють важливість інститутів та норм у сприянні співробітництва між державами. Конструктивісти ж досліджують роль ідей, ідентичності та культури у формуванні міжнародних відносин [5].

Розвиток багатосторонньої дипломатії, зокрема багатосторонніх перемовин, зумовлений її здатністю відкривати можливості для колективного управління світовим порядком, що призводить до посилення ролі міжнародних і регіональних організацій. На початку XXI століття форми багатосторонньої дипломатії стали надзвичайно різноманітними. Якщо раніше дипломатичні

зусилля зосереджувалися переважно на переговорах у рамках конгресів, то сьогодні багатостороння дипломатія реалізується через різні формати: діяльність універсальних (ООН) та регіональних (ЄС, ОБСЄ, АСЕАН) організацій, конференції, комісії, які створюються для вирішення глобальних проблем, багатосторонні зустрічі на високому рівні, а також через роботу посольств окремих країн [6, с.14].

У 20 столітті кількість конференцій, в яких брали участь три або більше держав, різко зросла, досягнувши вершини впливу на зустрічах країн G8 і секретних засіданнях P5 у Раді Безпеки ООН після закінчення холодної війни. Вони дуже різняться за тематикою, обсягом, розміром, рівнем відвідуваності, довговічністю та ступенем бюрократизації – від невеликих ad hoc (одноразових) конференцій до універсальних міжнародних організацій, таких як ООН. Зростання зумовлено перш за все її ефективністю (див. Таблицю 1.1).

Таблиця 1.1

Ключові переваги багатосторонньої дипломатії у форматі конференцій

Фокус та ефективність	Концентрація на конкретних проблемах, залучення всіх зацікавлених сторін та встановлення чітких термінів сприяють швидкому та ефективному пошуку рішень.
Співпраця та довіра	Неформальна атмосфера, кулуарні переговори та спільні цілі сприяють встановленню довірчих відносин та ефективній співпраці між учасниками.
Доступність для всіх	Конференції надають можливість для участі всіх країн, незалежно від розміру та рівня розвитку, що сприяє більшій інклюзивності та легітимності прийнятих рішень.
Гнучкість та додаткові можливості	Наявність голови, який зацікавлений в успіху, та можливість проведення двосторонніх переговорів дозволяють гнучко реагувати на ситуацію та вирішувати додаткові питання.
Зобов'язання та моніторинг	Домовленості, досягнуті на конференції, повинні бути підкріплені механізмами моніторингу та забезпечення їх виконання.
Публічність та прозорість	Конференції сприяють підвищенню обізнаності про глобальні проблеми та демонструють готовність країн до співпраці, що підвищує рівень довіри та легітимності міжнародних відносин.

Джерело: розроблено автором на основі джерел [1;4;5;6].

Загалом, основними особливостями багатосторонньої дипломатії є її інклюзивність, гнучкість та необхідність досягнення консенсусу. Зазвичай, у багатосторонніх форумах беруть участь численні держави, недержавні актори (міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації, експертні групи) та інколи навіть окремі індивіди, що розширює рамки дипломатії за межі виключно державних суб'єктів.

Багатостороння дипломатія створює умови для формування нового порядку в міжнародних відносинах, заснованого на принципах колективної безпеки та стабільності. Вона забезпечує платформу для консолідації зусиль міжнародної спільноти з метою вирішення глобальних викликів, таких як безпека, сталий розвиток і права людини. Зокрема, механізми багатосторонніх переговорів дозволяють державам спільно реагувати на світові кризи та підтримувати міжнародний мир, що підвищує ефективність і легітимність прийнятих рішень. Це є ключовою особливістю багатосторонньої дипломатії, її постійні або тимчасові конференції, що мають офіційний статус. Постійні багатосторонні організації, такі як Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) або Світова організація охорони здоров'я (ВООЗ), спрямовані на вирішення певних питань, які залишаються постійними на порядку денному міжнародної спільноти. Такі організації зазвичай мають статuti, що регламентують їхню діяльність, права та обов'язки членів, структуру керівних органів і секретаріатів. Приміром, Рада Безпеки ООН має особливу структуру, де п'ять постійних членів (P5) володіють правом вето, що відображає нерівність розподілу влади серед держав-членів [7].

Проте багатостороння дипломатія стикається з низкою викликів. Однією з основних проблем є застарілі структури влади в міжнародних організаціях. Організаційні моделі, розроблені в середині 20 століття, часто не відповідають сучасним реаліям, що створює потребу у реформуванні інституцій. Наприклад, значна кількість держав вважає, що Рада Безпеки ООН потребує розширення та перегляду процедури надання права вето. Іншим важливим викликом є

зростаючий вплив недержавних акторів, що змінює баланс сил і характер дипломатичної взаємодії [7].

1.3 Міжнародне право та багатостороння дипломатія в НАТО

З часу свого заснування в 1949 році НАТО залишається ключовою організацією, що забезпечує безпеку в євроатлантичному регіоні. Істотна відмінність між післявоєнними врегулюваннями після Першої та Другої світових війн полягала в тому, що після Другої війни США взяли на себе довгострокове зобов'язання щодо безпеки Європи. НАТО стало правовою основою для цього зобов'язання, де воно було офіційно закріплено та реалізовано. Діяльність НАТО в Європі традиційно оцінюється через її військово-політичну роль, однак внесок організації в міжнародне право також є важливим. Завдяки своїй присутності в Європі НАТО сприяє розв'язанню правових суперечок. Хоча роль Європейського Союзу в цьому аспекті менш помітна, НАТО також виступає гарантом спільних демократичних цінностей і дотримання верховенства права [8].

Основним документом, що регламентує діяльність НАТО, є Вашингтонський договір 1949 року. Цей договір став основою для створення Альянсу, визначивши його принципи, зокрема положення статті 5, що стосується колективної оборони. Згідно з цим положенням, напад на одну державу-члена НАТО розглядається як напад на всіх членів Альянсу. Це положення є одним із ключових аспектів багатосторонньої дипломатії у НАТО, адже воно забезпечує юридичну основу для спільних дій та взаємної підтримки між державами-членами. Водночас застосування статті 5 базується на принципах міжнародного права, зокрема Статуту ООН, що визнає право держав на колективну самооборону. Територіальна компетенція Альянсу, яка раніше обмежувалася Атлантичним регіоном і територіями країн-членів, була обмежена на Вашингтонському саміті 1999 року наступним формулюванням: «З метою зміцнення безпеки і стабільності євроатлантичного регіону, Альянс

повинен бути готовий ефективно сприяти запобіганню конфліктам на індивідуальній основі і на основі консенсусу, відповідно до статті 7. Вашингтонського договору ефективно сприяти запобіганню конфліктам і брати активну участь в управлінні кризами, в тому числі в операціях з реагування на кризи». Варто зазначити, що стаття 7 знову посилається на виключну компетенцію ООН щодо врегулювання конфліктів. Таким чином, НАТО привласнює собі право діяти за межами зони дії Договору і без посилання на статтю 5 Договору НАТО про стан оборони [9].

Важливою особливістю міжнародного права в контексті НАТО є дотримання принципів суверенітету держав-членів та їх права самостійно визначати власні оборонні стратегії. Водночас міжнародні договори, укладені в рамках НАТО, зобов'язують держави дотримуватися єдиних стандартів та процедур у сфері оборони. Це, зокрема, стосується таких аспектів, як стандартизація озброєння та техніки, проведення спільних військових навчань і розробка колективних стратегічних планів [9].

Багатостороння дипломатія у рамках НАТО (Організації Північноатлантичного договору) відзначається унікальними механізмами та підходами, які значною мірою ґрунтуються на міжнародному праві. Міжнародне право виступає не лише основою функціонування Альянсу, але й ключовим інструментом для забезпечення координації між його державами-членами та реалізації спільних зобов'язань у галузі безпеки й оборони. Одним із ключових механізмів багатосторонньої дипломатії в НАТО є консультації та переговори між державами-членами для узгодження політичних рішень. Наприклад, Північноатлантична рада (ПАР) є найвищим політичним органом НАТО, що проводить регулярні засідання для обговорення ключових питань безпеки та координації дій. Важливу роль також відіграють різноманітні комітети НАТО, які забезпечують консультації та координацію у конкретних сферах, таких як оборонне планування, ядерна політика чи цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій. Наприклад, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (1968) є важливим документом, який впливає на політику НАТО у

сфері ядерного стримування. Важливим аспектом дипломатії НАТО є підтримка та дотримання міжнародного права у питаннях прав людини та гуманітарного права, що актуально під час операцій Альянсу [10, с.24].

Не менш значущими для багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО є місії та операції Альянсу, що здійснюються на основі мандатів міжнародного права. Зокрема, НАТО брало участь у низці миротворчих та стабілізаційних місій під егідою ООН, таких як місія в Косово (KFOR) або операція в Афганістані (ISAF). У таких операціях важливим елементом є дотримання міжнародного гуманітарного права та співпраця з іншими міжнародними організаціями, такими як ООН, ЄС, ОБСЄ та Африканський союз. Слід також згадати про партнерства НАТО з іншими державами та організаціями, що є частиною багатосторонньої дипломатії Альянсу. Наприклад, програма «Партнерство заради миру» сприяє встановленню тісних зв'язків між НАТО та державами, які не є членами Альянсу, але прагнуть співпраці у сфері безпеки. Це важливий інструмент для залучення держав до багатостороннього діалогу в рамках міжнародного права, що сприяє глобальній стабільності та безпеці [11].

Отже, багатостороння дипломатія є невід'ємною частиною сучасної системи міжнародних відносин, яка сприяє вирішенню глобальних проблем шляхом залучення до процесу ухвалення рішень широкого кола суб'єктів. Розуміння її концепцій, сутності та особливостей є ключовим для аналізу ефективності міжнародних механізмів співпраці, таких як НАТО, в умовах глобалізації та швидких змін у міжнародній політиці. Міжнародне право є фундаментальною основою багатосторонньої дипломатії НАТО. Воно забезпечує юридичні рамки для співпраці держав-членів, а також регламентує зовнішню діяльність Альянсу у міжнародних конфліктах та кризах. При цьому НАТО постійно адаптує свою політику та структури до викликів сучасного світу, забезпечуючи дотримання принципів міжнародного права у своїй діяльності.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ В НАТО

2.1 Механізми прийняття рішень та принцип консенсусу

Принцип консенсусу є однією з головних особливостей функціонування НАТО, оскільки він лежить в основі процесу ухвалення рішень. Це означає, що рішення у НАТО ухвалюються за відсутності заперечень з боку жодної з держав, що відрізняє процес ухвалення рішень у НАТО від інших міжнародних організацій, де застосовуються голосування або кваліфікована більшість. В рамках НАТО консенсус дозволяє уникнути розколів та забезпечує єдність Альянсу у питаннях колективної безпеки та оборони. Наприклад, рішення про застосування військової сили в рамках операції НАТО потребує згоди всіх держав-членів, що підкреслює важливість досягнення спільної позиції. Цей механізм має ключове значення для забезпечення ефективної багатосторонньої дипломатії в Альянсі, оскільки гарантує врахування інтересів усіх держав-членів, незалежно від їхньої величини чи політичного впливу [12, с.157].

Саміти НАТО також відіграють важливу роль у процесі прийняття рішень, оскільки вони є зустрічами на найвищому рівні, що надають можливість главам держав і урядів країн-учасниць Північноатлантичного альянсу оцінити та визначити стратегічний напрямок діяльності Альянсу. Хоча саміти проводяться нерегулярно, вони служать платформою для представлення нових стратегій і політики Альянсу, запрошення нових членів, запуску нових ініціатив та розвитку партнерства з країнами поза межами НАТО. Таким чином, як принцип консенсусу, так і саміти НАТО є невід'ємними елементами забезпечення єдності та ефективності діяльності Альянсу в контексті міжнародної безпеки [13]. Приклади таких самітів НАТО:

- Саміт у Варшаві (2016): Після анексії Криму Росією і посилення її військової активності в Україні, саміт у Варшаві був спрямований на зміцнення

східного флангу НАТО. Було прийнято рішення про розгортання чотирьох багатонаціональних батальйонів в Польщі та країнах Балтії [13].

- Саміт у Брюсселі (2018): На цьому саміті було підтверджено зобов'язання членів Альянсу збільшити оборонні витрати до 2% ВВП до 2024 року. Також було обговорено питання російської агресії та гібридних загроз [14].

- Саміт у Лондоні (2019): Саміт був присвячений 70-річчю НАТО і обговорювалися питання майбутнього Альянсу в мінливому світі. Було підтверджено важливість трансатлантичної єдності і необхідність адаптації НАТО до нових викликів [14].

- Саміт у Брюсселі (2021): Саміт НАТО в Брюсселі в червні 2021 року став важливим етапом у відновленні зобов'язань США перед Альянсом і підкреслив значення міжнародного права у стратегічних розрахунках НАТО. У комюніке підкреслюється, що порушення суверенітету України є серйозним викликом, а НАТО зобов'язується підтримувати територіальну цілісність Грузії та Молдови. Крім того, саміт визнав космос і кіберпростір як операційні сфери, в яких міжнародне право відіграє центральну роль, зокрема, під час кібернетичних атак, які можуть розглядатися як збройні напади. Союзники також погодилися на колективну відповідь на кіберзагрози, підтверджуючи необхідність дотримання міжнародних норм [15].

Північноатлантичний альянс (НАТО) функціонує з підтримкою різних допоміжних органів, серед яких особливе місце займає Вища політична рада (ПАР), яка є головним органом НАТО, що приймає рішення і складається з постійних представників усіх країн-членів Альянсу. Вона збирається щонайменше раз на тиждень, а рішення приймаються консенсусом. Це означає, що всі країни-члени повинні погоджуватися з рішеннями, зберігаючи свій суверенітет. Повноваження Північноатлантичної ради випливають з Північноатлантичного договору, який був підписаний 4 квітня 1949 року і заснував НАТО. ПАР є єдиним органом, який має чітко визначені повноваження відповідно до цього Договору і може збиратися на різних рівнях,

включаючи зустрічі послів, міністрів закордонних справ і глав держав, які мають однакові повноваження щодо прийняття рішень [16, с.34]. Свою політику та рішення ПАР оприлюднює через декларації та комюніке, спрямовані на інформування громадськості та урядів країн, що не є членами організації. Станом на вересень 2024 року НАТО налічує 31 країну-члена, кожна з яких бере участь у цьому спільному процесі прийняття рішень. Структура ПАР сприяє проведенню всебічних консультацій з питань безпеки, що робить її життєво важливою для операцій і політики НАТО [16, с.35].

Основні пропозиції щодо військових рішень ухвалює Військовий комітет (ВК). Головою Військового комітету є високопосадовець з Європи. Комітет налічує 18 членів, оскільки Франція вийшла з інтегрованої військової структури Альянсу в 1966 році. Франція надсилає спостерігача без права голосу до ВК, але має повне представництво в Північноатлантичній раді (ПАР), адже Париж не вийшов з політичної структури ухвалення рішень НАТО. ПАР має повноваження затверджувати всі ключові документи ВК. Зазвичай уряди мають два етапи для впливу на ухвалення важливих рішень НАТО. Наприклад, ВК створив робочу групу на рівні полковників для розробки плану розгортання сил НАТО та їхніх обов'язків у Боснії для підтримки миру в 1990-х роках. Вісімнадцять представників робочої групи засідали впродовж восьми місяців і підготували документ, який затвердив ВК і передав міжнародному штабу ПАР. Після цього всі 19 представників ПАР узгодили формулювання документа та схвалили його. Таким чином, досягнення консенсусу є процесом, у якому кожен уряд має можливість внести зміни до документів та рішень НАТО, щоб вони відображали погляди національних урядів [17, с.3].

ПАР досягає консенсусу через процес, коли жоден уряд не висловлює заперечень. Формального голосування, де уряди заявляють свою позицію, не проводиться. Наприклад, під час конфлікту в Косово було зрозуміло, що Греція не підтримує рішення щодо війни, проте НАТО не вимагає від уряду голосування на користь конфлікту, а лише явного заперечення, якщо той проти рішення. Афіни вирішили не заперечувати, розуміючи, що союзники хочуть

вжити військових дій проти Сербії. На відміну від НАТО, ЄС прагне однакості у ключових питаннях. У ЄС однакості є обов'язковою, наприклад, при запрошенні нових членів або ухваленні змін до договорів Союзу. У НАТО може використовуватися «процедура мовчання» для будь-якого рішення, яке вимагає консенсусу. Така процедура дозволяє урядам, які не підтримують захід, уникнути відкритих дебатів з союзниками, а також приховати свою позицію від преси. Якщо уряд не надсилає листа Генеральному секретарю впродовж встановленого терміну, це означає, що він утримується від заперечення. Ця процедура провалилася у оборонному плануванні для Туреччини, коли три уряди виступили проти. Втім, якщо проти лише один уряд, йому часто доводиться утримуватися від відкритого заперечення, щоб уникнути ізоляції [12].

НАТО також використовувало принцип консенсусу в Комітеті оборонного планування (КОП), який було скасовано в 2010 році, тепер його функції виконує Комітет оборонної політики та планування НАТО (КОПП). Зазвичай пропозиції КОП передаються до Військового комітету або ПАР для затвердження. Коли Франція вийшла з Військового комітету в 1966 році, вона також відмовилася від місця в КОП [18]. У минулому НАТО ухвалювало важливі попередні рішення щодо військових операцій у рамках КОП. Проте у 1992 році, коли НАТО вирішило впровадити ембарго на постачання зброї в Адріатичному морі проти країн, що утворилися після розпаду Югославії, Франція захотіла брати участь у рішенні і надіслати сили для операції. Тож НАТО передало рішення до ПАР, де Франція могла б взяти участь. Ця практика стала прецедентом для подальших військових операцій НАТО. ПАР ухвалила рішення про створення Сил стабілізації (SFOR), затвердила план операції «Об'єднана сила» в Косово та створила SFOR після завершення конфлікту. Кожного разу рішення передавали в ПАР на прохання Франції, щоб країна могла брати участь в операціях. Однак, коли Франція (разом з Бельгією та Німеччиною) висловили заперечення у лютому 2003 року щодо військової допомоги Туреччині, США використали механізм повернення питання з ПАР

до КОП для схвалення прохання Анкари про допомогу за Статтею IV [19]. Такий маневр поставив під сумнів дотримання принципу консенсусу з боку США та інших союзників.

На основі вищезазначених фактів ми створили блок-схему, на Рисунку 2.1. підсумовано ключові елементи прийняття рішень у Північноатлантичному альянсі (НАТО), який функціонує на основі принципу консенсусу.

Рис. 2.1 Організаційна структура та процес прийняття рішень в Північноатлантичному альянсі.

Джерело: розроблено автором на основі джерел [12;13;16;17].

Отже, процес досягнення консенсусу в НАТО є складним та багатоступеневим. Він включає проведення консультацій, переговорів та обговорень між державами-членами для знаходження спільних позицій. У цьому процесі значну роль відіграють дипломатичні місії країн при НАТО, які беруть участь у формуванні позицій своїх держав на всіх рівнях Альянсу. Також важливу роль відіграють військові та технічні комітети НАТО, які розробляють конкретні рекомендації щодо політичних рішень. Консенсус також має важливу роль у розробці довгострокових стратегічних планів НАТО. Прийняття таких документів, як Стратегічна концепція НАТО, вимагає

тривалих переговорів та узгодження позицій усіх держав-членів. Це забезпечує загальну підтримку політичного курсу Альянсу та його стратегічних цілей, що важливо для забезпечення ефективності багатосторонньої дипломатії.

2.2 Роль консенсусу в процесі прийняття рішень

Правило консенсусу в процесі прийняття рішень в НАТО вимагає проведення широких консультацій між членами Альянсу для отримання широкої підтримки пропозицій, гарантуючи, що жоден член Альянсу, незалежно від його розміру, не буде проігнорований. Навіть Сполучені Штати, незважаючи на свою значну роль в Альянсі, використовують це правило для захисту своїх інтересів, формування думок інших членів і включення їхніх пропозицій до своїх пропозицій. Хоча правило консенсусу є основоположним принципом, на практиці воно виявилось пристосованим до змін, про що свідчать кілька прикладів.

Одним з прикладів є ситуація з Францією. Після виходу Франції з Інтегрованої військової структури НАТО в 1966 році Комітет оборонного планування (КОП), створений у 1963 році, став основним форумом для обговорення питань, пов'язаних з обороною. Поряд з ним була створена Група ядерного планування (ГЯП) для обговорення ядерної політики. Франція, хоча і брала активну участь у роботі Північноатлантичної ради (ПАР), не блокувала і не була пов'язана рішеннями Комітету оборонного планування або Групи ядерного планування (ГЯП). Проте в 1992 році, коли НАТО готувалась до своєї першої операції з реагування на кризу за межами свого традиційного регіону - на підтримку ембарго ООН на постачання озброєнь до Югославії - Франція погодилась взяти в ній участь, що ознаменувало зміну в тому, як РПАС, а не ДКП, взяла на себе провідну роль в операціях з врегулювання кризових ситуацій. З того часу Франція відіграє ключову роль в плануванні і проведенні операцій НАТО, в тому числі в Боснії, Косові, Македонії і Афганістані [19].

Інший приклад - повітряна кампанія НАТО в Югославії 1999 року, операція «Об'єднані сили», яку критикували як «війну за рішенням комітету» через внутрішні суперечки між членами Альянсу. Розбіжності варіювалися від законності дій без резолюції Ради Безпеки ООН до застосованої стратегії. Проте правило консенсусу врешті-решт допомогло НАТО знайти спільну мову, оскільки члени Альянсу, які по-різному занепокоєні гуманітарними питаннями і порушеннями суверенітету, змогли підтримати або принаймні не заблокувати цю кампанію. Греція, незважаючи на переважну опозицію громадськості до втручання НАТО, вирішила не порушувати консенсус, хоча і відмовилась від прямої участі в бойових діях. Це розмежування між наданням членам Альянсу можливості домовитись колективно, не примушуючи до публічного голосування «за» чи «проти», допомогло зберегти єдність [20].

У 2003 році вторгнення США до Іраку розколело країни НАТО через різні погляди на його законність і необхідність. Франція, Німеччина та Бельгія відкрито виступили проти вторгнення, вважаючи його непропорційним заходом без узгодження з Радою Безпеки ООН. З іншого боку, Велика Британія, Іспанія, Італія та Польща підтримали США. Хоча НАТО як організація не підтримала вторгнення, правило консенсусу дозволило знайти компроміс: організація ухвалила рішення про підтримку оборонних заходів для Туреччини, яка могла б стати мішенню у випадку розширення конфлікту. Це рішення продемонструвало, що за глибоких розбіжностей консенсус забезпечує певну форму підтримки та уникнення відкритого конфлікту в Альянсі [21].

У 2011 році НАТО зіткнулось з черговим викликом консенсусу під час ухвалення рішення про військове втручання в Лівії. Резолюція Ради Безпеки ООН № 1973 дала мандат на застосування «всіх необхідних заходів» для захисту цивільного населення Лівії, де режим Муаммара Каддафі застосовував насильство проти протестувальників. Франція та Велика Британія наполягали на необхідності втручання, тоді як Німеччина та деякі інші члени НАТО, зокрема Туреччина, мали сумніви щодо правомірності дій і ризику дестабілізації регіону. У кінцевому підсумку, завдяки дипломатичним зусиллям

і роз'ясненню умов втручання, вдалося досягти консенсусу, і НАТО розпочала операцію «Об'єднаний захисник», спрямовану на забезпечення безпольотної зони над Лівією. Військове втручання НАТО призвело до падіння режиму Каддафі, проте його довготривалі наслідки для регіону були суперечливими, що лише посилює дебати в Альянсі про втручання у подібних ситуаціях [22].

Теракти 11 вересня 2001 року стали першою подією в історії НАТО, коли було застосовано Статтю 5, яка передбачає колективну оборону в разі нападу на одного з членів. Застосування Статті 5 було схвалене всіма членами Альянсу, демонструючи єдність і готовність НАТО підтримати США у боротьбі з тероризмом. У той же час операції НАТО, пов'язані з відповіддю на теракти, були обмежені: США не прагнули до провідної ролі НАТО в Афганістані, де намагалися здійснювати операції з міжнародною коаліцією, яка виходила за межі Альянсу. Проте НАТО взяла на себе певні зобов'язання, включаючи розгортання літаків АВАКС для патрулювання повітряного простору США і надання логістичної підтримки. Цей вибіркового підхід продемонстрував, що консенсус дозволяє гнучко враховувати інтереси країн-членів без нав'язування обов'язкових дій усім державам [23].

Гнучкість правила консенсусу також проявлялась в тому, як приймалися рішення щодо часу, стратегії і проведення повітряної кампанії. ПАР часто уникав залучення підпорядкованих комітетів, зберігаючи дискусії закритими і забезпечуючи швидке прийняття рішень, іноді протягом 48 годин. Генеральний секретар Хав'єр Солана відігравав ключову роль в узгодженні різних поглядів всередині НАК, використовуючи таку тактику, як публікація «резюме обговорень», щоб уникнути виокремлення когось із членів. Крім того, ПАР делегувала Солані повноваження ініціювати повітряні удари, продемонструвавши адаптивність правила консенсусу під час кризи.

Таким чином, механізм консенсусу є ключовою складовою багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО. Він забезпечує єдність держав-членів та врахування їхніх інтересів у процесі ухвалення рішень. Однак цей механізм також має певні обмеження, що вимагає постійного вдосконалення та

адаптації до нових викликів. Однак цей механізм також має певні обмеження, що іноді можуть затримувати важливі рішення, особливо коли національні інтереси окремих країн вступають у конфлікт із загальною позицією Альянсу. Яскравим прикладом цього є ситуація з Північною Македонією у 2008 році.

Під час саміту НАТО в Бухаресті Північна Македонія не отримала запрошення на вступ до Альянсу через вето з боку Греції. Спір щодо назви «Македонія», який зачіпав історичні й територіальні претензії, став причиною тривалого гальмування процесу вступу цієї країни до НАТО. Лише після підписання Преспанської угоди в 2018 році та зміни назви на Північну Македонію було знято перепони для її вступу, що відбулося у 2020 році. Цей приклад показує, як національні інтереси окремих держав можуть блокувати процеси в рамках консенсусу [24].

Схожа ситуація виникла й під час обговорення вступу Фінляндії та Швеції до НАТО у 2022 році. Хоча ці країни, після багатьох років нейтралітету, подали заявки на членство через загрози з боку Росії, процес їх приєднання не був одностайним. Туреччина висловила заперечення проти Швеції через питання боротьби з тероризмом, що сповільнило процес. У результаті Фінляндія стала членом НАТО у квітні 2023 року, тоді як питання приєднання Швеції залишалося невирішеним. Це підкреслює, як навіть у кризових ситуаціях принцип консенсусу може сповільнювати ухвалення рішень [25].

Загалом, незважаючи на те, що правило консенсусу вимагає значної координації, воно мало вирішальне значення для підтримки єдності та гнучкості НАТО в ключових моментах та показало гнучкість на практиці. Консенсус не означає абсолютної одностайності у всіх питаннях. Часто держави-члени можуть мати різні позиції або інтереси, що може призводити до довгих переговорів. Однак досягнення консенсусу можливе завдяки готовності держав до компромісів та узгодженню своїх позицій. Іноді для досягнення консенсусу можуть використовуватися різні формули, що дозволяють певним державам утриматися від участі у конкретній операції або політиці, не блокуючи при цьому рішення для інших членів Альянсу.

На основі розглянутих фактів ми винесли перелік ключових особливостей прийняття рішень в НАТО у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Ключові особливості прийняття рішень на основі консенсусу в НАТО

Принцип одностайності	Всі рішення в НАТО приймаються консенсусом, тобто всі члени Альянсу мають погодитися з ним. Немає формального голосування, а відсутність заперечень вважається згодою.
Гнучкість правила	Незважаючи на строгість принципу, на практиці правило консенсусу демонструє гнучкість. Це дозволяє враховувати різноманітні національні інтереси та особливості.
Гнучкість у формуванні коаліцій	Деякі країни-члени можуть утриматися від участі в конкретних операціях, не блокуючи їх для інших членів Альянсу. Це забезпечує можливість створення коаліцій для проведення операцій, навіть якщо не всі країни можуть або бажають брати участь.
Роль національних інтересів	Кожна країна-член НАТО має право відстоювати свої національні інтереси. Це може призводити до тривалих дискусій, але в кінцевому результаті всі рішення мають враховувати інтереси всіх членів Альянсу.
Важливість консультацій	Правило консенсусу стимулює проведення широких консультацій між членами Альянсу для досягнення згоди. Це дозволяє уникнути конфліктів і зміцнити взаєморозуміння між союзниками.
Роль Генерального секретаря	Генеральний секретар НАТО відіграє важливу роль у досягненні консенсусу. Він організовує консультації, виступає посередником у спорах і сприяє пошуку компромісів.
Збереження суверенітету держав	Правило консенсусу підкреслює, що НАТО є альянсом суверенних держав, а не наднаціональною організацією. Кожна країна зберігає право приймати власні рішення щодо участі у спільних операціях.

Джерело: розроблено автором на основі джерел [19;20;21;22;23;24;25].

Аналізуючи факти вказані вище, можна помітити, що механізм консенсусу дозволяє кожній державі-члену НАТО захищати свої національні інтереси та зберігати суверенітет, що особливо важливо для менших країн-членів, які можуть мати обмежені ресурси або інші стратегічні інтереси. Проте механізм також створює потенційні труднощі, оскільки національні інтереси можуть конфліктувати з загальними цілями Альянсу, що іноді призводить до затримок в ухваленні рішень або навіть до гальмування ключових процесів. Випадки блокування рішень щодо членства Північної Македонії та, пізніше, Фінляндії й Швеції, ілюструють, що принцип консенсусу може ставати перешкодою для оперативності. Це підкреслює важливість адаптації та вдосконалення цього механізму, що дозволить враховувати нові виклики і зберігати баланс між інтересами кожного члена Альянсу й загальною безпекою.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ НАТО

3.1 Проблеми багатосторонньої дипломатії в НАТО та шляхи їх подолання

Багатостороння дипломатія є основою функціонування НАТО, оскільки дозволяє країнам-членам об'єднувати зусилля для вирішення спільних проблем безпеки, досягати консенсусу у складних питаннях та забезпечувати стабільність в рамках міжнародної системи. Проте багатостороння співпраця в НАТО стикається з низкою проблем, які можуть ускладнювати збереження єдності та вироблення узгоджених рішень.

Одна з основних перешкод у досягненні консенсусу в НАТО полягає у відмінності національних інтересів та пріоритетів країн-членів. Хоча колективна оборона є ключовою метою Альянсу, кожна держава має власні геополітичні виклики та безпекові пріоритети, які можуть відрізнитися від інтересів інших країн-членів. Східноєвропейські країни, як Польща, Литва, Латвія та Естонія, зосереджені на стримуванні російської агресії, особливо після анексії Криму Росією в 2014 році, а також подій, що сталися після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Ці країни розглядають НАТО як головний щит перед російською загрозою і виступають за посилення присутності військових сил Альянсу на їхніх територіях [26]. Країни Західної Європи, такі як Німеччина та Франція, більше занепокоєні питаннями, пов'язаними з міграцією, тероризмом і стабільністю на Близькому Сході та в Північній Африці, що загострилося після конфліктів у Сирії та Лівії. Їхня політика часто спрямована на зміцнення дипломатичних відносин і миротворчих зусиль для зниження рівня конфліктності у цих регіонах [27]. Сполучені Штати, найбільший член НАТО з найвищим оборонним бюджетом, ставлять перед собою також завдання стримування Китаю як нової глобальної сили, що зростає. У зв'язку з цим американська дипломатія в межах НАТО

дедалі більше звертає увагу на загрози в Індо-Тихоокеанському регіоні, які не завжди є пріоритетними для європейських членів Альянсу [26].

Важливою проблемою багатосторонньої дипломатії НАТО залишається нерівномірний розподіл витрат на оборону між країнами-членами. Протягом десятиліть основний фінансовий тягар забезпечення безпеки Альянсу несе Сполучені Штати. За даними на 2022 рік, США забезпечують близько 70% загального оборонного бюджету НАТО, тоді як витрати більшості європейських членів Альянсу не досягають цілі у 2% ВВП, встановленої на саміті в Уельсі у 2014 році. Великобританія та Польща — одні з небагатьох країн, які регулярно виконують вимоги про 2% ВВП на оборону. Німеччина, хоч і має одну з найбільших економік у Європі, тривалий час утримувалась від значного підвищення своїх оборонних витрат, хоча останніми роками під впливом конфлікту в Україні вона погодилася збільшити бюджет [28]. Цей розрив став джерелом дипломатичної напруги та потужним дипломатичним інструментом для США, особливо за адміністрації Дональда Трампа, коли США використовували питання витрат як важіль впливу, наполягаючи на «справедливішому» розподілі тягаря. США вказували на «несправедливість» ситуації та навіть погрожували переглянути свої зобов'язання в НАТО, що змусило деякі країни переглянути оборонні витрати для збереження єдності в Альянсі. Цей випадок показав, як питання оборонних витрат може не лише призводити до дипломатичних конфліктів, а й активно використовуватись як важіль одноосібного впливу для зміни політики всередині НАТО [29].

Серед можливих шляхів подолання даних проблем можна виділити такі:

- Розвиток механізмів «гнучкої участі» в операціях: країни могли б долучатися до проєктів залежно від своїх національних пріоритетів і ресурсів, не втрачаючи при цьому єдності в рамках загальної стратегії.
- Запровадження комплексної системи оцінки внесків, яка враховуватиме не лише фінансові витрати, але й інші форми внеску, як-от обмін розвідданими, людські ресурси та участь у спільних операціях. Це сприятиме зменшенню дипломатичної напруги.

- Створити постійний консультаційний форум для обговорення та періодичного перегляду оборонних зобов'язань країн-членів. Це дозволило б підвищити прозорість, сприяти досягненню консенсусу та підтримувати діалог у складних питаннях бюджету.

Крім того, НАТО бореться зі стратегічною узгодженістю перед лицем сучасних загроз. Хоча Росія залишається головним предметом занепокоєння, НАТО також стикається з новими викликами, такими як кібератаки, тероризм і перетворення Китаю на глобальну потугу. Об'єднати усіх членів Альянсу навколо єдиної стратегії важко, коли кожна країна надає пріоритет різним загрозам. Для подолання цієї проблеми НАТО повинна регулярно оновлювати свої стратегічні рамки і проводити дискусії щодо нових викликів, щоб забезпечити узгодженість підходів усіх членів Альянсу.

3.2 Перспективи розвитку багатосторонньої дипломатії в рамках НАТО

Попри численні виклики, в межах НАТО спостерігаються позитивні зрушення, які свідчать про те, що багатостороння дипломатія Альянсу має всі шанси на подальший розвиток і зміцнення в майбутньому.

НАТО адаптується до нових загроз, таких як кібервійна і гібридні конфлікти, які поєднують традиційні військові дії з дезінформацією. У відповідь на ці виклики Альянс створив Центр передового досвіду з кіберзахисту в Естонії, який функціонує з 2017 року та надає платформу для обміну інформацією. У 2021 році НАТО затвердило нову концепцію кібероборони, підкреслюючи важливість кіберзахисту як частини колективної безпеки. У найближчому майбутньому дипломатія НАТО ще більше зосередиться на протидії цим викликам через співпрацю у сфері кібербезпеки, штучного інтелекту та космічної безпеки. Це може включати спільні навчання, обмін інформацією та нові стратегії реагування на кібератаки, як-от операція Cyber Coalition, що проводиться щорічно для підвищення готовності країн-

членів. Країнам-членам НАТО потрібно тісно співпрацювати у розробці та використанні технологій, таких як штучний інтелект і системи протиракетної оборони. У 2020 році НАТО запустило Ініціативу з оборонних інновацій, спрямовану на підтримку досліджень у сфері технологій. Така співпраця дозволить всім членам Альянсу виграти від досягнень у галузі оборони, навіть якщо деякі мають більш розвинуті технологічні можливості [30].

Крім того, НАТО активно зміцнює партнерські відносини з країнами, які не є членами Альянсу, для більш ефективного реагування на глобальні виклики безпеки. Наприклад, у червні 2021 року НАТО провело саміт у Брюсселі, на якому підписали угоди про співпрацю з Японією, Австралією та Новою Зеландією. Також Альянс співпрацює з Європейським Союзом в рамках спільних ініціатив, таких як Партнерство в галузі кібербезпеки [15]. Такі взаємодії можуть допомогти Альянсу у протистоянні загрозам, зокрема тероризму та зростаючій напруженості у відносинах з Китаєм. Залучення країн до своїх дипломатичних зусиль дозволить НАТО створити більш комплексний підхід до міжнародної безпеки. У 2021 році НАТО провело перший Форум з інтероперабельності з партнерами з Африки, що підтверджує намір зміцнити співпрацю з державами, у відповідь на нові безпекові виклики [27].

Нарешті, політика відкритих дверей НАТО, що дозволяє новим державам приєднуватися до Альянсу, залишиться важливим аспектом дипломатії НАТО. Нещодавно Швеція і Фінляндія подали заявки на вступ, що свідчить про потенційне розширення НАТО. Це зростання, підтверджене Лондонською декларацією 2019 року, посилює захисні здатності Альянсу, особливо в таких стратегічних регіонах, як Балтія та Арктика. У майбутньому НАТО також може розширюватися далі, поглиблюючи співпрацю з такими країнами, як Україна та Грузія, залежно від результатів поточних конфліктів [31].

Таким чином, багатостороння дипломатія НАТО демонструє потенціал до подальшого розвитку, зосереджуючи увагу на сучасних загрозах, партнерствах з країнами-партнерами та інноваціях у сфері оборони.

3.3 Багатостороння дипломатія НАТО та відповідь на російське вторгнення в Україну

Російське вторгнення в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 року, стало критичним моментом для глобальної безпеки. Це вторгнення не лише поставило під загрозу суверенітет України, але й викликало наслідки для міжнародної безпеки, зокрема для Північноатлантичного альянсу. У відповідь на агресивні дії, НАТО реалізувало ряд кроків, що свідчать про готовність Альянсу захищатись та підтримувати країн-партнерів, зокрема Україну.

Одним із ключових аспектів реакції НАТО на ситуацію в Україні стала багатостороння дипломатія. НАТО не лише фокусується на військових аспектах, але й активно залучає міжнародне співтовариство до формування єдиної позиції щодо агресії Росії. Через різні форуми, такі як Група підтримки України, НАТО об'єднало зусилля численних країн для створення коаліції, яка підтримує Україну у її боротьбі за незалежність. НАТО також активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН та ЄС, для забезпечення комплексного підходу до вирішення кризи. В рамках цієї співпраці відбувається обмін інформацією та ресурсами, що дозволяє забезпечити більш ефективну військову та гуманітарну допомогу Україні [32].

НАТО доволі оперативно зреагувало на загрозу, що походила з боку Росії, шляхом проведення низки екстрених консультацій між країнами-членами Альянсу. На засіданнях, які проходили з березня 2022 року, керівники держав обговорювали не лише військову допомогу Україні, але й питання колективної безпеки в цілому, що розглянуто в Таблиці 3.1. Це підкреслило важливість принципу консенсусу, що лежить в основі діяльності НАТО, дозволяючи забезпечити єдність в часи кризи. Протягом цих зустрічей було ухвалено ряд рішень, які включали активізацію програм навчання українських військових, постачання озброєння та обладнання, а також обмін розвідувальною інформацією. На дипломатичному фронті НАТО продовжує активно виступати за запровадження міжнародних санкцій проти Росії. Ці санкції ізолювали країну

на світовій арені, обмеживши її можливості для ведення війни. НАТО брало участь у численних міжнародних форумах, на яких обговорювалися ситуації в Україні, що свідчить про тісну співпрацю між країнами-членами Альянсу [33].

Таблиця 3.1

Хронологія ключових подій та рішень НАТО у відповідь на російське вторгнення в Україну

24 лютого 2022	Росія розпочинає широкомасштабну агресію проти України. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг засуджує вторгнення.
1 березня 2022	Перше засідання НАТО щодо кризи. Обговорення можливих санкцій проти Росії та військової допомоги Україні.
16 березня 2022	НАТО приймає рішення про надання Україні військової допомоги, включаючи постачання зброї та обладнання.
14-15 червня 2022	Саміт НАТО в Мадриді. Ухвалено рішення про збільшення чисельності військ на східному фланзі Альянсу до 300 тисяч осіб.
30 вересня 2022	НАТО оголошує про нові заходи безпеки в Східній Європі, включаючи проведення навчань Saber Strike.
20 грудня 2022	НАТО ухвалює рішення про виділення 200 мільйонів євро для підтримки військових можливостей України.
5 березня 2023	Продовження постачання сучасних систем ППО та озброєння Україні, зокрема ракетних комплексів Patriot.

Джерело: розроблено автором на основі джерел [32;33;34].

На саміті НАТО в Мадриді в червні 2022 року було ухвалено нову стратегічну концепцію, яка окреслила актуальні виклики, включаючи гібридні загрози та кібератаки. Основна мета стратегії полягає в тому, щоб забезпечити безпеку членів НАТО, посиливши військову присутність на східному фланзі Альянсу. Результатом стало збільшення чисельності військ в Польщі, Литві, Латвії та Естонії до 300 тисяч осіб, зокрема шляхом підвищення чисельності підрозділів реагування. Це не лише свідчить про серйозність намірів НАТО захищатись, але й про необхідність запобігання подальшій агресії [34].

Ключовою платформою для співпраці НАТО з Україною стала Рада НАТО-Україна, створена для регулярних консультацій щодо питань безпеки. Ця структура стала важливим інструментом, через який Україна отримує не

лише політичну, а й практичну підтримку. Протягом 2022 року було організовано кілька програм навчання українських військових, які проводилися на території країн-членів НАТО, а також у рамках Інституту НАТО з питань оборонних реформ. Це дало можливість українським військовим підвищити свої навички та отримати нові знання про сучасні методи ведення бойових дій. Важливим аспектом стало також формування формату Рамштайн, що передбачає регулярні зустрічі міністрів оборони країн-союзників. Цей формат надав можливість координувати зусилля країн, які підтримують Україну, забезпечуючи її сучасною військовою технікою, навчанням та іншими ресурсами. Зокрема, завдяки зусиллям НАТО та його партнерів, Україні було передано сучасні системи ППО [34].

Але є й розбіжності серед союзників щодо масштабів і форм підтримки України. Наприклад, Німеччина неохоче надає далекобійні ракети Taurus, що викликає певне напруження серед членів Альянсу, тоді як інші країни, зокрема Франція, активно підтримують більше військових тренувань для українських військових. Існує незгода між країнами-членами НАТО щодо процесу приєднання України до НАТО. США та Німеччина вважають, що поточна мова про вступ України сприяє реформам у Києві, тоді як Франція, Польща та країни Балтії виступають за запрошення України до НАТО вже цього року [35].

Отже, реакція НАТО на російське вторгнення в Україну демонструє не лише готовність Альянсу до захисту своїх членів, але й прагнення підтримувати країни-партнери у їхньому прагненні до безпеки та стабільності. Багатостороння дипломатія, що виявляється в активній координації дій між країнами-членами, дозволяє НАТО бути ефективним інструментом у протидії загрозам. Подальше зміцнення військової присутності в Східній Європі та розвиток співпраці з Україною свідчать про зростаючу важливість колективних зусиль у забезпеченні миру та безпеки в регіоні. НАТО залишається важливим гравцем у забезпеченні стабільності, використовуючи всі доступні інструменти для подолання викликів, які постали перед міжнародним порядком.

ВИСНОВКИ

Було проаналізовано багатосторонню дипломатію як важливий механізм міжнародних відносин, зокрема в рамках НАТО. Багатостороння дипломатія передбачає взаємодію кількох держав задля досягнення спільних цілей і є значущою саме завдяки можливості розробки колективних політичних рішень. Її основні принципи, такі як консенсус, солідарність та дотримання міжнародних норм, формують основу для вирішення глобальних викликів спільними зусиллями держав, міжнародних організацій та недержавних акторів.

Одним із ключових аспектів багатосторонньої дипломатії є її інклюзивний характер, який сприяє залученню різних учасників до переговорних процесів і розширенню механізмів колективного управління. Міжнародні організації, такі як ООН, G7 та G20, створюють платформи для співпраці як держав, так і недержавних суб'єктів, що дозволяє ефективніше узгоджувати інтереси й забезпечувати прийняття легітимних рішень. Водночас багатостороння дипломатія стикається з низкою викликів, таких як зміни у балансі сил та необхідність реформування застарілих структур, щоб відповідати сучасним потребам міжнародної спільноти.

НАТО як організація, що об'єднує держави для забезпечення спільної безпеки, є прикладом успішного застосування багатосторонньої дипломатії. Діяльність Альянсу заснована на міжнародному праві, що надає йому правову основу для координації зусиль у галузі оборони та безпеки. Принцип консенсусу в прийнятті рішень дозволяє враховувати інтереси всіх держав-членів, що зміцнює єдність Альянсу і зменшує ризики виникнення внутрішніх конфліктів. Завдяки цьому НАТО здатне ефективно протидіяти загрозам безпеці, одночасно підтримуючи міжнародний порядок.

Історія НАТО демонструє, як механізм консенсусу допомагає подолати розбіжності між державами-членами навіть у складних ситуаціях. Наприклад, під час операцій у Косово та Лівії досягнення спільної позиції стало ключовим фактором для уникнення конфліктів і збереження єдності. Проте процес

досягнення консенсусу іноді буває складним, що підтверджують приклади розколу в НАТО під час вторгнення в Ірак або обговорень щодо боротьби з тероризмом після терактів 11 вересня. Попри ці труднощі, консенсус залишається ефективним інструментом забезпечення колективної безпеки, оскільки дозволяє врахувати позиції всіх учасників.

Деякі з основних викликів для НАТО – це різниця у національних інтересах держав-членів та нерівномірний розподіл витрат на оборону. Розбіжності між Східною та Західною Європою, де країни мають різні пріоритети щодо безпеки, підкреслюють необхідність узгодженого підходу та розробки механізмів гнучкої участі, що сприятиме зниженню напруги та забезпеченню стійкості Альянсу.

Попри наявні виклики, багатостороння дипломатія НАТО продовжує розвиватися у відповідь на нові загрози, зокрема кіберзагрози та гібридні конфлікти. Альянс активно впроваджує нові ініціативи, як-от створення Центру кіберзахисту, а також розширює партнерські відносини з іншими державами і організаціями, такими як Японія, Австралія та Європейський Союз. Такі партнерства дозволяють НАТО реагувати на глобальні виклики більш комплексно та ефективно. Окремо варто відзначити активізацію зусиль НАТО для підтримки України у відповідь на російське вторгнення, що продемонструвало єдність Альянсу в питаннях колективної безпеки.

Таким чином, багатостороння дипломатія в рамках НАТО є важливим елементом міжнародної безпеки, адже вона забезпечує гнучкість і стійкість Альянсу перед сучасними викликами. Завдяки консенсусу та узгодженій роботі держав-членів НАТО продовжує відігравати ключову роль у забезпеченні стабільності й реагуванні на глобальні загрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Peace of Westphalia and its Affects on International Relations, Diplomacy and Foreign Policy. URL: https://digitalcommons.lasalle.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=the_histories (дата звернення: 1.10.2024)
2. Regime Type, Foreign Policy, and International Relations. URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-462> (дата звернення: 1.10.2024)
3. Kishore Mahbubani. Multilateral Diplomacy. Oxford Academic. №13. 2013. С.248–262. (дата звернення: 3.10.2024)
4. International Day of Multilateralism and Diplomacy for Peace, 24 April. UN. URL: <https://www.un.org/en/observances/multilateralism-for-peace-day> (дата звернення: 3.10.2024)
5. Багатостороння дипломатія в XXI столітті: нові форми, проблеми та перспективи у співпраці з міжнародними організаціями. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/4.pdf (дата звернення: 4.10.2024)
6. Банчук-Петросова О.В. Дипломатія у механізмі врегулювання міжнародних територіальних спорів. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2020. №5. С. 9–21. (дата звернення: 4.10.2024)
7. Theory and Practice: Multilateral Diplomacy1. URL: https://asef.org/wp-content/uploads/2020/10/ModelASEM_Diplo_MultilateralDiplomacy.pdf (дата звернення: 4.10.2024)
8. Thomas D. Grant. NATO, The Oxford Handbook of International Law in Europe. Oxford Academic. 2023. с. 262. (дата звернення: 5.10.2024)
9. Die NATO, das Völkerrecht und die eiserne Faust des Kapitalismus. URL: <https://www.friedenskooperative.de/friedensforum/artikel/die-nato-das-voelkerrecht-und-die-eiserne-faust> (дата звернення: 5.10.2024)

10. NATO and the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-01/2021-01-29-nato-tpnw-hill.pdf> (дата звернення: 5.10.2024)
11. NATO's partnerships. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm (дата звернення: 5.10.2024)
12. ДОВІДНИК НАТО. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook2001.pdf> (дата звернення: 7.10.2024)
13. Topical Digest NATO Summit 2016. URL: https://www.europarl.europa.eu/EPRS/TD_NATO-Summit.pdf (дата звернення: 7.10.2024)
14. NATO Summit Guide Brussels, 11-12 July 2018. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180718_180711-summit-guide-brussels.pdf (дата звернення: 7.10.2024)
15. International Law at NATO's Brussels Summit. URL: <https://www.ejiltalk.org/international-law-at-natos-brussels-summit/> (дата звернення: 8.10.2024)
16. POLICY AND DECISION-MAKING. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006/part2.pdf> (дата звернення: 8.10.2024)
17. NATO's Decision-Making Procedure. URL: https://www.everycrsreport.com/files/20040308_RS21510_abeded0f9fb51f601b43dbd905506e67eaadf892.pdf (дата звернення: 8.10.2024)
18. Defence Planning Committee (1963-2010). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49201.htm (дата звернення: 9.10.2024)
19. NATO Decisionmaking: Au Revoir to the Consensus Rule? URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA421879.pdf> (дата звернення: 9.10.2024)
20. NATO decision-making: Is the "consensus rule" still fit? URL: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Мемо%208507> (дата звернення: 10.10.2024)

21. The Crisis in the Alliance. URL: <https://www.brookings.edu/articles/the-crisis-in-the-alliance/> (дата звернення: 10.10.2024)

22. The use of force to protect civilians and humanitarian action: the case of Libya and beyond. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r29540.pdf> (дата звернення: 11.10.2024)

23. ARTICLE 5 OF THE NORTH ATLANTIC TREATY: PAST, PRESENT, AND UNCERTAIN FUTURE. URL: <https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1253&context=gjicl> (дата звернення: 11.10.2024)

24. North Macedonia. After Greece, Bulgaria Appears. North Macedonia's Obstacle Course to Enter the EU. URL: <https://www.iemed.org/publication/north-macedonia-after-greece-bulgaria-appears-north-macedonias-obstacle-course-to-enter-the-eu/> (дата звернення: 12.10.2024)

25. NATO enlargement: Finland and Sweden. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9574/CBP-9574.pdf> (дата звернення: 12.10.2024)

26. Washington Summit Declaration. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm (дата звернення: 14.10.2024)

27. NATO's Sub-strategic Role in the Middle East and North Africa. URL: <https://www.gmfus.org/news/natos-sub-strategic-role-middle-east-and-north-africa> (дата звернення: 14.10.2024)

28. Funding NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm (дата звернення: 15.10.2024)

29. Rethinking the NATO burden-sharing debate. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/rethinking-the-nato-burden-sharing-debate/> (дата звернення: 15.10.2024)

30. Countering hybrid threats. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm (дата звернення: 16.10.2024)

31. London Declaration. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення: 16.10.2024)
32. Relations with Ukraine. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 18.10.2024)
33. NATO Summits. URL: <https://www.act.nato.int/activities/nato-summit/> (дата звернення: 18.10.2024)
34. NATO 2022 Strategic Concept. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm (дата звернення: 19.10.2024)
35. Why Germany is reluctant to send Taurus missiles to Ukraine. URL: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2024/03/12/why-germany-is-reluctant-to-send-aurus-missiles-to-ukraine> (дата звернення: 20.10.2024)